

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЛ

УДК 371.13(438)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ПОЛЬЩІ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ

Ева Вишневська

У статті наголошено на тому, що за сучасних змін суспільство має пристосовуватися до вимог і потреб часу. Якість освіти з точки зору ринку праці має базуватися на ефективній і гнучкій підготовці учнівської молоді. Основними завданнями сучасної польської освіти є підготовка освічених, мобільних і творчих особистостей. Важливою умовою досягнення цих цілей є відповідна підготовка вчителів з дотриманням новітніх стандартів і технологій.

Ключові слова: освіта, стандарти педагогічної освіти, результати навчання, ринок праці, вчитель, інноваційні технології.

Żyjemy w galopującej historii i przyśpieszonych zmianach do tego stopnia, że każde pokolenie żyje w nieco innej rzeczywistości społeczno-kulturowej, technicznej i cywilizacyjnej. Społeczeństwa i jednostki ludzkie muszą się przystosowywać do tych zmian, które charakteryzują nasz świat i mają wpływ na nasze postawy i zachowania. W raporcie: *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb* edukacja obiecuje ludziom szczególnie skarb, tzn. wiedzę, kwalifikacje-kompetencje, pracę, etyczno-humanistyczną osobowość.

Jakość edukacji z punktu widzenia rynku pracy zasadza się w skutecznej i elastycznej obecności na nim absolwentów szkół. Wyzwania stojące przed Polską powodują, że do ich pokonania jest potrzebny kapitał ludzki – wykształceni, elastyczni, mobilni i kreatywni pracownicy. Dlatego tak ważne jest zagadnienie jakości edukacji formalnej – a więc również kształcenia na uczelniach w taki sposób, który umożliwiałby absolwentowi mobilność i elastyczność na rynku pracy. Szczególnie ważny staje się więc rezultat uczenia się. Z punktu widzenia właściwie pojmowanych celów edukacji najważniejsze jest bowiem to co człowiek wie, co potrafi i do czego czuje się zobowiązany w sprawach zawodowych, publicznych, w życiu osobistym, a nie to czego i ile nauczono go w szkole lub na uczelni.

Zmiany na rynku pracy następują bardzo szybko i wymaga to odpowiedniego przygotowania zawodowego człowieka. Na współczesny rynek pracy wpływają globalne trendy, które go kształtują. Do najważniejszych tendencji należą:

– Mobilność kapitału i siły roboczej – szukanie przez światowe korporacje jak najlepszych miejsc do inwestowania, co owocuje powstawaniem miejsc pracy w krajach azjatyckich, oferujących tanią siłę roboczą; współczesne szklaki migracyjne ludzi poszukujących pracy z biednego Południa na bogatą Północ; migracje w poszukiwaniu najlepszych szkół gwarantujących edukację na najlepszym światowym poziomie.

– Przemiany struktur globalnych firm – zmiana hierarchicznej sztywnej z rozbudowaną administracją korporacji, na rzecz struktur płaskich, umożliwiających szybkie awanse, ale też niemożliwe do przewidzenia ścieżki kariery, łącznie z nagłym zwolnieniem z pracy.

– Zmiany form zatrudnienia – zamiast zatrudnienia pełnoetatowego, dającego gwarancje socjalne (ubezpieczenia, zasiłki) następuje dominacja umów tymczasowych (zlecenie, dzieło, czas określony). Pracodawcy chętniej zatrudniają osoby wtedy, gdy ich potrzebują, tzn. do określonego projektu, na chwilę, nie wiążąc z nimi przyszłości. W efekcie następuje zerwanie więzi łączącej pracownika z firmą i wynikającej z tego lojalności.

– Dominacja informatyzacji, digitalizacji i automatyzacji – rozwój techniki wkracza w życie codzienne człowieka i dominuje jego życie zawodowe. Ludzi zastępuje coraz bardziej skomplikowanymi i wydajnymi maszynami a pełna automatyzacja produkcji, owocuje znacznym zmniejszeniem zapotrzebowania na siłę roboczą oraz zatrudnianiem pracowników ze specjalistycznymi kwalifikacjami informatycznymi.

– Sytuacja pracowników niewykwalifikowanych – osoby kończące wykształcenie na najniższych szczeblach i niechętnie do dalszego uczenia się, osoby nie posiadające podstawowych kwalifikacji uniemożliwiających przekwalifikowanie się są najbardziej narażone na stałe bezrobocie i wykluczenie. W efekcie stają się permanentnie uzależnione od systemów socjalnych państwa.

– Permanentne zagrożenie bezrobociem – w wyniku w/w przyczyn bezrobocie zaczyna się wpisywać w projekt życia większości ludzi. Na bezrobocie szczególnie narażona jest młodzież, osoby o niskich kwalifikacjach, osoby zatrudniane na kontrakty czasowe, osoby określane jako starsze, przy czym ich wiek obniża się.

– Konieczność edukacji permanentnej, tzn. stałego podnoszenia bądź zmiany kwalifikacji – we współczesnym świecie nastąpił zdecydowany koniec XIX – wiecznej nauki na całe życie na rzecz nauki przez całe życie. Stały dostęp do informacji oraz związany z nią szybki przyrost wiedzy łączy się z szybką dezaktualizacją informacji zdobytych w szkole, co grozi dekwalfikacją i bezrobociem. Stąd przekonanie o konieczności stałej aktualizacji wiedzy. Życie współczesnego człowieka nie polega na tym, iż opuszcza ławę szkolną i wkracza w życie zawodowe. Szkoła i praca są ze sobą ściśle skorelowane [8].

Współczesny rynek pracy oczekuje więc pracowników o wysokim poziomie aktywności zawodowej, świadomych potrzeby własnego rozwoju zawodowego i ciągłego uczenia się, przygotowanych do podejmowania i realizowania nowych ról społeczno-ekonomicznych, przygotowanych do zdobywania dodatkowych kompetencji, podwyższania swoich kwalifikacji a nawet całkowitego przekwalifikowywania się. Nabywa znaczenia elastyczność i wszechstronność przygotowania zawodowego, gotowość pracowników do efektywnej działalności zawodowej, w tym:

- otwartości na zmiany społeczno-ekonomiczne,
 - mobilności, elastyczności w nabywaniu nowej wiedzy i umiejętności, opanowywaniu nowych zawodów oraz dodatkowych funkcji pracowniczych,
 - systematycznego podnoszenia poziomu kwalifikacji i kompetencji zawodowych,
-
-

- osobistego zaangażowania w realizacji celów i zadań zawodowych,
- osobistej odpowiedzialności za wyniki własnej pracy zawodowej,
- aktywności, innowacyjności, samodzielności w rozwiązywaniu problemów w wykonywaniu działań zawodowych,
- zdolności do analizy, porównywania, uogólniania wyników własnej pracy
- kreatywnego myślenia, wnioskowania i samodzielnego budowania strategii, programów i projektów zawodowych skierowanych na podniesienie jakości własnej pracy,
- umiejętności współdziałania i efektywnej komunikacji interpersonalnej,
- wysokiego poziomu znajomości języków obcych [10].

Istotne jest zatem kształtowanie między innymi umiejętności takich jak:

- umiejętność stawiania i realizowania celów, inicjatywa,
- umiejętność efektywnego współdziałania,
- umiejętność zarządzania informacją, przewidywania, stawiania wniosków,
- umiejętność budowania strategii i projektowania działań zawodowych,
- umiejętność radzenia sobie z trudnymi sytuacjami zawodowymi.

W Raporcie o stanie edukacji w Polsce z 2010 roku czytamy jednak, że «system edukacji i szkolnictwo wyższe nie dość dobrze przygotowują absolwentów do wejścia na rynek pracy. Pracodawcy wskazują na to, że znaczna część kandydatów do pracy, nawet mając odpowiednie wykształcenie, nie potrafi robić tego, co jest niezbędne do wykonywania pracy na danym stanowisku. Badania wskazują na główne niedociągnięcia szkolnictwa, w tym szkolnictwa zawodowego: praktyki zawodowe nie spełniające swoich funkcji, przewaga zajęć teoretycznych nad praktycznymi, brak systematycznych i sformalizowanych forów wymiany informacji z przemysłem, obniżający się poziom przygotowania studentów, niska elastyczność w dopasowywaniu się do potrzeb pracodawców.

Współczesna szkoła musi sprostać wymaganiom stawianym przez rynek pracy aby przygotowywać pracowników, którzy będą mogli się najpierw znaleźć a następnie elastycznie się na tym rynku poruszać. Przed współczesną młodzieżą stale pogłębia się konieczność wielokrotnego zmieniania zawodu. Bez opanowania predyspozycji niezbędnych do takiej zmiany, wielu milionom ludzi grozi marginalizacja. Dlatego powinno się w procesie kształcenia profesjonalnego zwracać większą uwagę na wiedzę ogólną, mobilność osobowościową, zdolność posługiwania się najnowszymi technikami zdobywania informacji.

Kształcenie dla rynku pracy zapewnia pozycję zawodową, bezpieczeństwo i rozwój kompetencji. «Edukacja determinuje w dużym stopniu gospodarkę. Powiązanie edukacji i rynku pracy odbywa się na zasadzie sprzężenia zwrotnego. Rynek pracy jest uzależniony od edukacji, a równocześnie na nią wpływa» [6]. Kształcenie ma przygotować do zawodu, pogłębiać wiedzę oraz rozwijać postawy prospołeczne. Absolwenci muszą być przygotowani do funkcji i czynności, ale także muszą przejawiać predyspozycje wobec nowych zadań. «Współdziałanie pomiędzy kształceniem a rynkiem pracy wymaga potrzeby potwierdzania kwalifikacji w zakresie danej profesji. Zachodzące procesy ekonomiczne, gospodarcze, konkurencyjność wymuszają takie kształcenie, które jest powiązane z potrzebami rynku w skali globalnej, regionalnej i lokalnej. Kształcenie staje wobec potrzeby bycia kreatorami zmian, a nie ich biernymi odbiorcami»[6]. Podstawowym priorytetem staje się dziś zatem jakość kształcenia i odpowiednie przygotowanie do pracy

zawodowej, jak również stworzenie warunków dla młodzieży zdolnej i utalentowanej. Wzrasta bowiem zapotrzebowanie na fachowców kreatywnych i odkrywczych, o wysokich i wielorakich kwalifikacjach i umiejętnościach podejmowania trafnych, a równocześnie szybkich decyzji. Kapitałem ludzkim staje się wiedza, bowiem od niej zależeć będzie przyszłość społeczeństwa.

Sytuacja każdego z nas w coraz większym stopniu zależy od posiadanej przezeń wiedzy, gdyż żyjemy w czasie budowania społeczeństwa wiedzy i gospodarki opartej na wiedzy. Społeczeństwo jutra będzie inwestować w wiedzę i stanie się społeczeństwem uczenia i nauczania, w którym każdy będzie tworzył swoje kwalifikacje. Innymi słowy powstaje społeczeństwo uczące się [9]. Myśl tę rozwija Raport J. Delorsa, którego myślą przewodnią dla współczesnych ludzi jest konieczność uczenia się przez całe życie. Niewątpliwie, osiągnięcie tego celu uzależnione jest od pracy nauczycieli na wszystkich poziomach edukacji człowieka, którzy odgrywają w tej strategii kluczową rolę. Zatem nauczyciele, dlatego aby mogli sprostać oczekiwaniom i w należy sposób spełniać swoją misję, powinni mieć na uwadze cztery filary edukacji i traktować je jako fundament na całe życie.

– *Uczyć się, aby wiedzieć!* Dzisiaj potrzebni są bowiem ludzie, którzy wiedzą i umieją. Jednocześnie tym, co chcą się uczyć, trzeba umożliwić skuteczne formy, metody i źródła zdobywania tej wiedzy. Należy motywować i nauczyć wykorzystywania zdobytych wiadomości. Edukacja ma kształtować poznawanie narzędzi rozumienia, poznawania i odkrywania rzeczywistości a nie dążyć do zdobywania encyklopedycznej wiedzy. Wymaga to jednak systematycznego ćwiczenia niezbędnych procesów uwagi, pamięci i myślenia, warunkujących efektywność późniejszego uczenia się.

– *Uczyć się, aby działać!* To uczenie się działań, umiejętności, fachu i pracy. Przemiany społeczno-ekonomiczne, w tym przede wszystkim uelastycznienie się organizacji pracy, zmieniły dotychczasowe znaczenie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych. Ważne jest aby edukacja kształtowała umiejętności praktycznego zastosowania nabytej wiedzy. Edukacja powinna więc przygotowywać ludzi do dostosowywania się do nowych wyzwań zawodowych, np. do kilkakrotnej zmiany miejsca pracy w ciągu całego życia zawodowego człowieka.

– *Uczyć się, aby żyć wspólnie!* To uczenie się dla/ i współdziałania, współpracy, zrozumienia innych gdyż umiejętność współpracy jest jednym najważniejszych wyzwań i nakazów współczesnej edukacji, która ma przeciwdziałać rywalizacji i konkurencji między ludźmi i narodami.

– *Uczyć się, aby być!* To uczenie się dla siebie, dla własnego rozwoju i doskonalenia, stanowiącego podstawę wszelkiej aktywności edukacyjnej i kształcenia ustawicznego człowieka.

Z powyższego wynika, że współczesnej szkole potrzebny jest nauczyciel rozumiejący zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze i polityczne, wrażliwy na przemiany wychowanków, dokonujący ustawicznej refleksji swych poczynań dydaktycznych i wychowawczych i wykorzystujący ją w doskonaleniu swej pracy zawodowej. Potrzebni są zatem nauczyciele nieustannie wzbogacający swoją wiedzę i umiejętności.

Praca nauczyciela ma w wysokim stopniu charakter intelektualny, wymaga wiedzy twórczej, często nowej, tworzonej na poczekaniu. Dlatego nauczyciele powinni łączyć wiedzę praktyczną i teoretyczną. Nauczyciel jest dla wielu uczniów,

szczególnie tych, którzy nie opanowali koniecznych do procesu uczenia się technik pracy umysłowej, swoistym katalizatorem różnych procesów. Zdolność samodzielnego uczenia się i badania jest podstawą osobistego rozwoju, która rozwija się jednak po upływie określonego czasu na bazie dialogu z nauczycielem. Dialog oznacza stawianie pytań, na które nauczyciel odpowiada formułowaniem problemów do rozwiązania. Nauczyciele są więc wzorami dla swoich podopiecznych w formułowaniu ich stosunku do wiedzy i uczenia się. Ich ciekawość poznawcza, otwartość wobec nowego, gotowość do rozwiązywania problemów i sprawdzania hipotez stanowi przykład dla innych. Z uwagi na fakt, że problemy społeczne współczesnego świata, jak przemoc, głód czy uzależnienia towarzyszą także uczniom, nauczyciele muszą angażować się w ich przewycięzanie. Dlatego muszą przejmować rolę autorytetów, które zawodzą w procesie wychowania, jak np.: rodzina czy kościół. Praca nauczyciela wymaga zatem często podejmowania działań niestandardowych, do których nie wystarczają algorytmy czynnościowe. Należy bowiem do zawodów, w których dominują czynności o charakterze komunikacyjnym. Rola współczesnego nauczyciela jest więc wieloaspektowa a jego praca rozpatrywana w kategoriach kwalifikacji, kompetencji, sposobów wykonywania funkcji i zadań, a przede wszystkim skuteczności działań. Kwalifikacje nauczycielskie zdobyte w toku kształcenia formalnego nie wystarczają jednak na całe życie. Należy więc aktualizować wiedzę i umiejętności, zachować równowagę między poszczególnymi kompetencjami. Szkoła stając się miejscem powstawania społeczeństwa wychowującego i uczącego się stawia nowe wyzwania także nauczycielom, jeśli chodzi o ich kwalifikacje zawodowe.

K. Denek uważa, że «(...)nauczyciele we współczesnej szkole pełnią role: fachowców, menedżerów, inspiratorów i integratorów. Fachowcy mają wiedzę dotyczącą kwestii merytorycznych istotnych ze względu na złożoność realizowanych w szkole celów procesu kształcenia. Potrafią dobrać treści dla osiągnięcia tych celów, dostosować je do możliwości i potrzeb psychofizycznych uczniów oraz wiedzą, jakie umiejętności mają zdobyć uczniowie w szkole. Menedżerowie – potrafią zoperacjonalizować cele nauczania, ułożyć treści dydaktyczne tak, aby tworzyły spójną, logiczną, łatwą do zapamiętania, włączoną w konteksty wiedzy; tworzą właściwy klimat do efektywnej pracy zachowując odpowiednie proporcje między nauką i odpoczynkiem. Szkolni liderzy potrafią wywoływać pozytywne nastawienie do pracy, stwarzać wspólną strategię nauczania i uczenia się, stosowaną w różnorodnych formach i metodach oraz sprawnie się komunikować. Inspiratorzy – potrafią umacniać motywację do nauki, wносить ożywienie do społeczności uczniowskiej, oferować uczniom pomoc w odkrywaniu i rozwoju ich osobistych zainteresowań i możliwości. Rolę integratorów pełnią zaś ci, którzy potrafią osiągnąć porozumienie uczniów co do celów, jakie mają osiągnąć; dbają o wzajemny szacunek między uczniami i nauczycielami; potrafią negocjować, aktywnie słuchać i są asertywni» [5].

Otóż, współczesne szkolnictwo potrzebuje dobrze przygotowanych nauczycieli. Kwalifikacje i kompetencje nauczycieli osiągnane w okresie edukacji uczelnicznej powinny być rozwijane w systemie doksztalcania i doskonalenia, aby nauczyciele mogli sprostać nowym wymaganiom czasów wielkiej zmiany społecznej, a przede wszystkim oczekiwaniom społecznym i potrzebom młodzieży, realizacji szkoły przyszłości.

Bibliografia

Akty prawne:

1. Rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 r w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz. U. 2004, Nr 207, poz. 2110
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 2006 r. W sprawie standardów kształcenia nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych, Dz. U. Nr 128, poz. 897
3. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r, Dz. U. Nr poz. 131.
4. Standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Projekt z 15 lutego 2007 roku, <http://www.rgs.w.edu.pl>

Opracowania:

5. Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Toruń 2005.
6. Denek K., *Uniwersytecka edukacja i jej ekonomika*, [w:] K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśkiewicz (red.) *Edukacja jutra. Aksjologia, innowacje i strategia rozwoju*, Sosnowiec 2011,
7. Gaś Z. B., *Doskonalący się nauczyciel*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2001
8. Kamińska A., *Przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej w dobie globalizacji* [w:] K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśkiewicz (red.) *Edukacja jutra. Problemy edukacji jutra w dobie globalizacji*, Sosnowiec 2012
9. Kuźma J., *Nauczyciel szkoły przyszłości – różne orientacje, koncepcje i opinie* [w:] *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, Warszawa 2000
10. Łozowiecka W., *Edukacja zawodowa a współczesne wyzwania społeczno-ekonomiczne*, [w:] A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśkiewicz (red.) *Edukacja jutra. Wyzwania współczesności i przyszłości*, Sosnowiec 2012